

IRODALOM.

Kemény Ferenc: A nemi probléma (Sexuális pædagogia.)

Gyakorlati tanácsok az erkölcsi nevelésre és a korai érzékiség leküzdésére. Tanférfiak és szülők részére. (Népnevelők könyvtára, 33. füzet. IX. évfolyam. 1. szám.) Budapest, Wodianer. 1907. 8-r. 127 l. Ára 1 kor.

Csak rövid ideje hangoztatják, hogy a nemi kérdés a nevelés problémáinak egyike. Rousseau tudvalevőleg még az elől, hogy az *Émile*-ben a gyermeknek a fogantatást és a szülést megmagyarázza olyanformán tért ki, hogy e tárgyat kellemetlen képzetekkel hozta kapcsolatba s így a gyermek kíváncsiságát eltüntette. Azóta Björnsonnal és Verával részletkérdésekig jutottunk el, módszerekről vitatkozunk, arról, *hogyan* kellene a gyermeket fölvilágosítani, és közben nem vesszük észre azt a szoros kapcsolatot, mely a nevelés és a tavaszébredés: a gyermek nemi ösztönének öntudatra jutása között van. Csak a legutóbbi évek vívmánya, hogy e kérdést egyáltalában elkezdték az iskolával némi kapcsolatba hozni és a családi otthonon kívül a nevelésnek ezt a másik főtényezőjét is belevonták a legnehezebb probléma megoldásába. Talán ennél a pontnál kezdődött az igazi vitázó irodalom; itt vetődtek fel a leginkább gyakorlati értékű eszmék; utópiákkal együtt olyan tervek is, melyeknek egy része már is megvalósult, egy része pedig mielőbb meg fog valósulni.

Járhatunk Tolsztojjal egy messze jövő ábrándvilágában, és küzdhetünk Verával a házasodásig terjesztett önmegtartóztatásért: ezek is irányok, utak (bár ködbe vesző utak) az egész művelt emberiség nevelésére. Olyan lesz útunk, mint a filozófiáé: mindég egy végtelen, soha meg nem oldható probléma a theognosis problémája körül fog mozogni, amelyhez, ha eltávolodott is tőle, még újra visszatér. A krisztusi szűzesség, a sexuális kérdés irodalmának ez a középpontja. De csak a lángésznek, — mint Tolsztoj, mint Björnson, — adatott meg, hogy e témához közeledni merjenek. A filozófia mindinkább gyakorlati értékűvé lett, ide tér újabban a nemi probléma irodalma is.

Nálunk e terréumnak Kemény Ferenc a legtevékenyebb és a legalaposabb munkása. Neki is nagyon természetesen megvan a véleménye az abstinenciáról és az örök szűzességről, lelkesedni tud világ-

nevelő eszméjéért, de amellet finom érzékkel a gyakorlati útra tudja terelni megfigyeléseinek és a mások megfigyeléseinek minden eredményét. Hogy a szexuális probléma egész irodalmát jól ismeri, azt egyébként is felesleges mondanunk; de ezúttal új könyve külön bizonyíték is rá. A nemi probléma nála, mint a gyermekvédelemnek és a pädagógiának egyként egyik legfontosabb fejezete jelenik meg. Örömmel tapasztaljuk, hogy egész rendszerében nem a régi helytelen fel fogás vert gyökeret, — hogy a családi nevelésnek az iskolát kell kie gészítenie: Kemény az iskolát és a családot legalább is egyenrangú tényezőkné tekinti és ez utóbbihoz még a társadalmat veszi coefficientensül. E háromnak nevelő hatása mutatkozik legjobban a gyermek fejlődésében. Kemény új könyve azokkal az eredményekkel foglalkozik, amelyeket a szexuális pädagógia e három térenumon eddig elért, — és azokat a feladatokat csoportosítja, amelyek e három téren megoldásra várnak.

Szomorú eredményül konstatálja azt, hogy a nemi probléma megoldásának szempontjából sem az iskola, sem a család, sem a társadalom nem felel meg hivatásának. Végeredményével nem értünk mindenben egyet: «ha azt kérdezzük: *ki nevel tehát ma?* őszintén csak ezzel felelhetünk: *az élet!* Vagyis az, amire nevelnünk kellene; a cél egyúttal mint eszköz lép fel.» Ez a mi szerény nézetünk szerint épen nem baj. Hiszen Rousseau tanításaival szemben Eötvös *A nővérek*-ben épen azt hangoztatja, hogy «az életre csak az élet által neveltetetünk» és a multnak tanulságai Eötvösnek adnak igazat. A baj az, hogy szexuális szempontból nem az élet, hanem csupán az életnek néhány ferdesége neveli ifjuságunkat és ezt segítette eddig (a legutóbbi évtizedekig) a nevelésnek néhány balitélete is. Mindezt Kemény Ferenc is jól tudja, könyvéből is megtudjuk; csak azon csodálkozunk, hogy a mindig optimista Kemény helyesen összeállított adataiból ilyen szomorú eredményt foglal össze. Ezt a kissé sötéten látó összefoglalást nem számítva, mindenben elismeréssel adózunk e komoly, csakugyan empirikus munkának, amely a magyar szexuális pädagógiának alapját kell, hogy megvesse.

A könyv két részre oszlik: az elvi és a különleges részre. Az elvi rész mindenekelőtt a bevezető, orvosi, pädagógiai, szociológiai és irodalmi szempontok alapján készült olyan összefoglaló áttekintést nyújt, amely e kérdésnek minden közelebbi és távolabbi részletére kiterjed. Ezt az összefoglalást legjobban szeretnők ideiktatni, mert minden egyes pontja egy külön alapvető könyv tárgya lehetne. Így helyszüke miatt, csak azt említjük meg, hogy az orvos hatáskörétől a gyermeknek az iskolától hazáig vezető útjára kiterjed, s nem tudnék e problémával összefüggő témát, amely nincs meg benne.

Az elvi rész két főfejezete a felvilágosítással és az abstinenciával foglalkozik. Az előbbiben a felvilágosítás *mellett* foglal állást s az ébredő nemi élet korára akarja ezt tenni; igen helyesen, nem egyszerre, hanem mint a modern pædagógusok és orvosok általában, rendszeresen akarja azt végezni. A nemi ébredés kora előtt «mindent kimondani felesleges.» Mi is ebben a véleményben vagyunk. De szükségesnek tartjuk, hogy a fiúgyermeknél már e kort megelőzőleg oda-irányuljon a nevelés, hogy a nemi életnek egy kevésbé megismert jelenségeiben ne lásson csúf, illetlen dolgokat, s valamit már sejtjen abból a fontosságból, amellyel a nemi élet az egész természet, s így az egész emberiség fejlődésére hat. A leánygyermek kevésbé van ferdeségeknek kitéve. Mások az érzései, más a képzetvilága. A nemi érettség első megjelenésével talán már megis sejtje azt, ami egy — mondjuk: természetrajzi alapon álló — felvilágosításkor illuzióit mind elvonná, még ha nem tévedünk is, vagy csak idősebb (16—17 éves) korában megyünk is olyan térre, amilyenen Lieschnewszka asszony mozog. Itt «mindent kimondani» egyáltalában nem szabadna. Mert, ha Lieschnewszka asszony módjára nem is 12, hanem 17 éves korában embriót mutatnánk be neki, a szülés fájdalmait részleteznők, ez a nőt életcéljától csak visszariasztaná, vagy legalább is az anyaság szent fogalmát ijesztővé tenné rá nézve. — Mindebben természetesen sohasem fogunk megegyező véleményre jutni; különösen, ha éppen nő: Lieschnewszka hirdette először e túlzásokat.

Ellenben az abstinencia kérdésében ma már meglehetősen egyetemes az uralkodó felfogás. Tolsztoj eszménye az egyénre nézve mindvégig eszmény lehet (mert hiszen Krisztus szüzességét adja mintául), de az egész emberiségre nézve pesszimista, mert hiszen e krisztusi szüzességgel kivessze az emberiség — és evvel azt hirdeti, hogy nincs is szükség az emberiségre. Björnson és Vera eszméje: hogy a házasságig a férfiú is őrizze meg szüzességét, a mi véleményünk szerint nem ugyan Forel túlzásaival, de az emberiség lassú, tudatos nevelésével elérhető, azonban csak több nemzedéken keresztül fogatosított neveléssel. Kemény ennél gyakorlatibb érzékű ember: a monogámikus ösztönt kötelezőnek mondja ugyan, a gyermeket abban a hitben akarja nevelni, hogy az abszolút abstinencia elérhető, de csak azért, hogy az abstinencia legalább a 18—20 évig terjedjen. Ennyi pedig könnyen elérhető.

A különleges rész három nagy fejezetben — mint említettük — az iskola, a család, a társadalom szerepével, feladataival foglalkozik. Kitér mindazokra a kérdésekre, amelyek az iskolával összefüggésben újabban felmerültek, pl.: az érettségi bankettek délben tartandók-e, az iskolaorvos mennyire terjedhet az egészségügyben, mit lehetne az

onania ellen tenni, helyes-e a koedukáció eszméje, hogyan kell az ifj. olvasmányokat megválogatni, olvassanak-e regényeket a leányok, mit tehet a főiskola az erkölcsiség szempontjából? A családi nevelésnek minden aprólékosságára kiterjed a figyelme. Kiemeljük, hogy míg az iskolában az első négy évben a fiúkat is tanítónő kezére bízna, viszont nem engedné meg, hogy 8 évesnél idősebb fiúnak nevelőnője legyen. Nem tudjuk eléggé helyeselni mindkét intézkedés fontosságát.

Ugyanígy gyakorlati szempontok vezetnek, mikor a társadalom hibáiról és feladatairól beszél. Megemlékezik az apróhirdetésekről, a színházról, az irodalomról, a sajtóról általában, az erkölcstelen képeslapokról és viszont a művészet és erkölcsösség sokat vitatott viszonyáról. De összefoglalja az ellenszereket is, mik az érzékiség leküzdésére szolgálnak. Ilyenekül a családi és iskolai nevelésben (röviden jelölve) a puritán egyszerűséget és az önmegtartóztatást, az önfegyelmézést és az engedelmességet, — a vallásos érzést és a szép iránti fogékonyságot jelöli meg. Megmondja (és ez a könyv legbecesebb része) mindazokat az elveket, eszközöket és módokat, melyekkel ez elérhető.

Nem térhettünk ki a különleges rész aprólékosabb ismertetésére. A Kemény Ferenc könyve, ismételjük, kitűnő, rendszeres, és főleg gyakorlati célra gyakorlati érzéssel megírt munka. De célját csak akkor éri el, ha pædagógusainknak legalább is a *nagy többsége* elolvassa, tanulmányozza e munkát. Az a nemes optimizmus, rajongó tárgy szeretet, amellyel szerzője e könyvet megírta, készítet minket is arra az optimista véleményre, hogy pædagógusaink figyelemmel fogják e munkát elolvasni, tanulságait pedig, amennyire rajtuk áll, értékesítik. A mindig szent *erkölcsekről* és egy ugyanolyan fenkölt kérdésről: a *gyermekvédelem* kérdéséről van szó. Gálos Rezső.

*

Ranschburg Pál dr. A gyermeki elme ép és rendellenes működése. II. kiadás. Athenæum 1908.

Szülők és pædagógusok számára megbecsülhetetlen értékű könyvet írt Ranschburg Pál ideg orvos, a m. kir. gyógy pædagogiai és kísérleti lélektani laboratórium igazgatója e címen. A gyermek szellemi életének és fejlődésének kevés oly alapos ismerője van, mint ő. A gyermeki elme fejlődésének oly sajátosságait tárja elénk, amelyek a nevelői és tanítói munkát új irányba vannak hivatva terelni. Aki elolvassa a felfogási típusokról, vagy a tanulás technikájáról szóló fejezeteket, csodálkozva fogja látni, hogy mennyi felesleges erőt pazarolt el tanulókorában oly munka teljesítésére, amelyet célszerű idő- és munkafelosztással kevesebb erő felhasználásával végezhetett volna el. Szinte vérünkben van, hogy a leckét, kivált a verseket apró részekre tagolva,